

PRAWO SPOJRZENIA

Uczestnicy: Krzysztof Gil, Delaine Le Bas, Andrzej Mirga, Małgorzata Mirga-Tas

Kuratorzy: Wojciech Szymański, Delaine Le Bas

Pod koniec lat 70. ubiegłego wieku Andrzej Mirga, polski Rom i student etnografii, wykonał cykl czarno-białych fotografii dokumentujących życie romskiej społeczności zamieszkałej w osiedlach w Czarnej Górze i innych miejscowościach południowej Małopolski. Ten fotograficzny reportaż sprzed ponad czterdziestu lat, który zawiera obrazy górskiego krajobrazu z elementami architektury, sceny rodzajowe, a przede wszystkim portrety Romów i Romek, jest bezcennym, rzadkim i niezwykle interesującym dokumentem wizualnego archiwum przeszłości.

Projekt jest unikalny także ze względu na postać autora zdjęć, który posługując się charakterystycznym dla etnografii, etnologii i antropologii sposobem zapisu, fotografuje romskie społeczności Spisza i Podhala, będąc jednocześnie studentem etnografii i członkiem obrazowanej przez siebie grupy. W przypadku fotografii Andrzeja Mirgi mamy więc do czynienia z rodzajem przejęcia medium służącego wytwarzaniu obrazu przedmiotu w etnograficznym oglądzie. Za pomocą tej operacji członek romskiej i uprzedmiotowionej dotychczas przez etnografów wspólnoty odzyskuje dla niej jej własny obraz oraz nadaje jej podmiotowość. Etnografia, antropologia i etnologia – nauki, których historia nierozzerwalnie i organicznie związana była z imperialnym spojrzeniem – zostają w fotografiach Andrzeja Mirgi – przyszłego wówczas dyplomowanego etnologa – performatywnie zdekonstruowane. W tym sensie ten fotograficzny zapis, rozpoczęty w 1978 roku (tym samym, w którym swój „Zapis socjologiczny” zaczęła wykonywać Zofia Rydet), ustanawia nowe i sprawiedliwe – tytułowe – prawo spojrzenia.

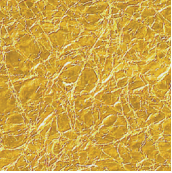
Fotografie te są istotne także dlatego, że stały się punktem wyjścia dla dwóch romskich artystek współczesnych. Delaine Le Bas, romsko-brytyjska artystka, podczas rezydencji artystycznej w Czarnej Górze w 2016 roku powtórzyła w pewnym sensie gest Andrzeja Mirgi. Wykonała performans, dla którego fotografia była zarazem przedmiotem, jak i medium. Ubrana w stworzony przez siebie strój fotografowała siebie na tle Tatr, będąc zarówno aktywnym podmiotem wykonującym wizerunek, jak i pasywnym przedmiotem / modelem poddawanym operacji wykonywania wizerunku. Rozmazane, niewyraźne i przypadkowe – umyślnie niepoprawne – performatywne fotografie Delaine Le Bas raz jeszcze re-performują i powtarzają sytuację, w jakiej sam w latach 70. musiał znajdować się Andrzej Mirga, emancypując siebie i swoich „modeli”. Uzmysławiają też dobitnie problemy, z jakimi musiała się mierzyć sama artystka, która próbując pracować z wizerunkiem romskim, chcąc nie chcąc, stanęła przed całą gamą stereotypowych, ale uświęconych przez tradycję wizerunków Romów i Romek tworzonych przez nie-Romów.

Etnograficzne fotografie Andrzeja Mirgi były też bezpośrednią inspiracją dla pochodzącej jak on z Czarnej Góry, polsko-romskiej artystki, Małgorzaty Mirgi-Tas. Wykorzystuje je ona jako wizualne wzorce i archetypy dla swoich wymykających się łatwym klasyfikacjom prac, tworzonych na przecięciu malarstwa, rzeźby i instalacji. Czarno-białe pierwotnie fotografie odzyskują w jej wydaniu „odebrany” im u zarania kolor. Powtarzanie fragmentów zdjęć i wmontowanie ich w większe obrazy i narracje sprawia, że stają się częścią wyimaginowanych i przetworzonych artystycznie historii na temat przeszłości i teraźniejszości.

Krzysztof Gil, pochodzący z Podhala polsko-romski artysta, w swoich fantazmatycznych rysunkowych pracach na papierze przepisuje natomiast kanony europejskiego malarstwa portretowego. W geście zbliżonym do paradygmatycznych dla dyskursu postkolonialnego w sztuce współczesnej prac Yinki Shonibarego usiłuje wyemancypować wszystkich tych, którym w historii bądź to odmówiono przywileju sportretowania, bądź to zarezerwowano dla nich stereotypowe, wciśnięte pomiędzy Esmeraldę z „Katedry Marii Panny w Paryżu” Victora Hugo a Cygana Nagniotka z „Porwania w Tiuturlistanie” Wojciecha Żukrowskiego, miejsce.

Wojciech Szymański

Wystawa jest częścią Międzynarodowego Kulturalnego Programu Informacyjnego Europejskiego Instytutu Sztuki i Kultury Romskiej (ERIAN). Program ten został sfinansowany przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych Republiki Federalnej Niemiec.

THE RIGHT TO LOOK

Participants: Krzysztof Gil, Delaine Le Bas, Andrzej Mirga, Małgorzata Mirga-Tas
Curators: Wojciech Szymański, Delaine Le Bas

Towards the end of the 1970s, Andrzej Mirga, a Polish Romani and then a student of ethnography at the Jagiellonian University in Krakow, took a number of black-and-white photographs which documented the life of the Romani communities from Czarna Góra and other villages and small towns from the southern part of Lesser Poland. This photographic reportage, now over forty years old, which comprises the images of the mountain landscape of the Tatras, vernacular architecture, genre scenes, and above all the portraits of the male and female Romani, is a unique, priceless and highly interesting record from the visual archive of the past.

Being both a student of ethnography and a member of the portrayed group, Mirga took photographs of the Romani communities of the Spiš and Podhale regions and, while doing so, he employed the method of documentation characteristic for such fields as ethnography, ethnology and anthropology. In case of Mirga, one is entitled to talk about an act of reclaiming the medium that has been previously used to produce the image of the object by the discourse of ethnography. By means of this operation, a member of the Romani (and thus far subjugated by ethnographers) community reclaims for his people their own image and turns them into the subject. In the photographs by Mirga (a soon-to-be ethnography graduate), ethnography, anthropology and ethnology, namely the disciplines whose history is irrevocably and organically linked with the imperial gaze, become performatively deconstructed. In this sense, Mirga's photographic record, which he began in 1978, the very same year in which Zofia Rydet started her *Zapis socjologiczny* [Sociological record], makes it possible for the subaltern to gain a new and fair right: the right to look.

Mirga's photographs have become an important point of departure for two contemporary Romani artists. During her artistic residency at Czarna Góra in 2016, the Romani-British artist Delaine Le Bas repeated, in a sense, the gesture of Andrzej Mirga. She created a performance for which photography was both the subject and the medium. Dressed in a self-made costume, she took photographs of herself against the Tatras. She was both an active subject that produces the portrait of the other/self, as well as a passive object/model whose image is being created. These performative photographs – blurred, unclear, random, and deliberately not right – once again re-perform and repeat the situation and experience of Andrzej Mirga in the 1970s, namely the man who emancipated both himself and his own "models". They also testify to the problems that the artist herself had to deal with when trying to address the "Romani portrait" genre. She was inevitably forced to take a stance towards a whole plethora of stereotypical – yet sanctified by tradition – images of the male and female Romani created by the non-Roma artists.

Andrzej Mirga's ethnographic photographs have also become a major source of inspiration for Małgorzata Mirga-Tas, who, like the photographer/ethnographer, was also born in Czarna Góra. The artist uses the images by Mirga as visual models and archetypes for her works – the pieces on the threshold of painting, sculpture and installation that defy any clear-cut classifications. In her pieces, Mirga's black-and-white photographs regain their right colours (which they were originally deprived of). What is more, by having their fragments repeated, re-edited and incorporated into some larger canvasses and narratives, they become part of the imaginary and artistically recycled stories about the past and the present.

Finally, in his phantasmal drawings on paper, Krzysztof Gil, a Podhale-based Polish-Romani artist, re-writes the canons of European portraiture. His artistic gesture, which appears to resemble the works of Yinka Shonibare (paradigmatic for the postcolonial discourse in contemporary art), attempts to emancipate all of those who throughout history have been either refused a privilege of being portrayed or, alternatively, offered a stereotypical place – somewhere between Esmeralda from "The Hunchback of Notre-Dame" by Victor Hugo and Gypsy the Foot Corn from "Porwanie w Tiuturlistanie" ["The Kidnapping in Tiuturlistan"] by Wojciech Żukowski.

Wojciech Szymański

The program is part of European Roma Institute for Arts and Culture (ERIAN) International Cultural Outreach Program. The Outreach Program is supported by the German Federal Foreign Office.